

A

alkohol

N

narkotika

D

doping

T

tobak

S

spel

PROGRAM 2021 - 2025

AVESTA KOMMUN

INLEDNING

Avesta kommuns ANDTS program syftar till att skapa förutsättningar för ett generellt grepp för att minska riskerna som finns med missbruk. Programmet bygger på ett systematiskt arbetssätt och borgar för kontinuitet i arbete med alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar (ANDTS).

I den nationella strategin "En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings-, och tobakspolitiken 2016-2020" beskriver regeringen ett antal mål för ANDTS-arbetet.

- Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak ska minska.
- Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol ska succesivt minska.
- Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska succesivt minska.
- Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet.
- Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som dör och skadas på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska minska.
- Ge stöd och bringa kunskap om spelberoendes skadliga konsekvenser.
- En folkhälsobaserad syn på ANDT inom EU och internationellt.

Det har varit vanligt förekommande att hantera de olika riskområden som oberoende av varandra, men studier visar att bästa resultat, i ett förebyggandearbete, uppnås när alla riskområden hålls samman under ett och samma helhetsperspektiv (Prop.2010/11:47).

Programmet

ANDTS programmet avser att verka förebyggande och utvecklande. Det gemensamma ANDTS arbetet i Avesta kommun ska baseras på:

- Aktuell lagstiftning
- Nationella och regionala strategier och kommunala styrdokument
- Jämlikhet och jämställdhet - hälsa
- Vetenskap och annan beprövad kunskap
- Förstärka pågående initiativ
- Det sociala ansvaret
- Föreningslivet
- Integration

Programmet anger utgångspunkter och synsätt för det ANDTS-förebyggande arbetet och för kommunens ansvar i övrigt inom detta område. Det handlar även om ansvaret att stödja föräldrar och unga och att främja samarbete med frivilliga organisationer, samt med andra myndigheter.

Ett förebyggande arbete handlar oftast om att identifiera kommande problemområden i förväg. Arbetet baseras oftast på processer över tid där resultatet visar sig i efterhand.

Avesta Kommuns arbete mot alkohol, narkotika, doping, tobak och spelmissbruk. (ANDTS) ska skapa förutsättningar för en god livskvalitet för samtliga medborgare i Avesta kommun. Programmet utgör dock i första hand en plattform i arbetet för barn och unga.

För att lyckas med uppdraget krävs en samsyn och ett gemensamt ansvar mellan olika verksamheter inom kommunen likväl som en samverkan med andra myndigheter och övriga civilsamhället.

Programmet utgår från de nationella målen i regeringens ANDTS-strategi och använder de nationella definitionerna på ANDTS-området. Övriga utgångspunkter är det regionala ANDTS-programmet för Dalarnas län. Utformningen har skett utifrån det nya tillägget i Socialtjänstlagen 1 januari 2018, gällande det kommunala ansvaret för spelmissbruk.

Avesta kommun har i många år arbetat med olika former av insatser inom ANDTS frågorna. Goda resultat vid punktinsatser visar att ett levande intresse för frågorna finns bland ungdomar.

Finansiering

Kostnader för insatser som är förknippade med delaktighet i ANDTS-programmet avsätts inom respektive organisations budget.

Uppföljning

Uppföljning är viktig för att hålla programmet levande, men framförallt för att ett aktuellt program borgar för att det pågående arbetet blir verkningsfullt.

Uppföljning ska ha en frekvens på 1 gång per år. Uppföljningen ombesörjs av utsedd samordningsansvarig.

Uppföljning utförs och rapport lämnas till kommunstyrelsen/kommunfullmäktige enligt tidplan.

ANDTS frågorna

Tydliga samband mellan alkohol, tobak, narkotika och spel tyder på att det ofta är samma riskgrupper och för flera av dessa handlar det om beroendeskapande levnadsvanor. Det förebyggande och hälsofrämjande arbetet kan följaktligen med fördel dra nytta av ett samlat grepp mot alkohol, tobak, narkotika, dopning och spel om pengar.

Förebyggandearbete

Grunden för det hälsofrämjande och förebyggande arbetet är att skydda barn och unga mot eget och andras skadliga bruk. ANDTS-arbetet ska bidra till att sluta påverkbara hälsoklyftor. Det innebär att jämlikhets- och jämställdhetsperspektivet ska uppmärksammas i ANDTS-arbetet på alla nivåer.

(Källa: Folkhälsomyndigheten 2018)

Tre nivåer – samordning

I arbetet med ANDTS frågorna identifieras tre ansvarsnivåer:

- nationellt
- regionalt
- lokalt

Syftet med att identifiera dessa nivåer är att definiera ansvaret för det förebyggande arbetet, samt möjliggöra identifieringen av ett generellt perspektiv för ANDTS-arbetet. Genomgående för alla nivåerna är frågan om samordning.

Samverkan

Bildningsförvaltning och Omsorgsförvaltning har en samverkansmodell under namnet Avestamodellen 3.0. Modellen bildar ramen för hur kommunens två största förvaltningar organiserar sitt samarbete. Gemensamma rutiner för ANDT-frågor finns mellan Bildningsförvaltningen och Omsorgsförvaltningen:
 Rutiner ANDT(2019)
 Det nuvarande arbete som pågår inom området för ANDTS, Avestamodellen 3.0
 Rutiner ANDT och samverkansöverenskommelsen mellan Avesta kommun och lokalpolisområdet Falun ingår i strukturen för hur Avesta kommun organiserar ANDTS-programmet.

ANDTS-programmet gäller alla kommunala nämnder och bolag. Vidare krävs en väl fungerande samverkan med en rad viktiga aktörer som Länsstyrelsen, Polismyndigheten, Region Dalarna, näringsliv, frivilliga organisationer med flera.

ANDTS-frågorna utgör en del av Avesta kommuns arbete för social hållbarhet.

Arbetet med ANDTS-frågorna omfattar dimensionerna social-, ekologisk-, och ekonomisk hållbarhet i Avesta kommuns Hållbarhetsprogram.

Prevention brukar delas in i tre olika former:

- **Universell prevention** riktar sig till en hel population, t ex befolkningen i stort eller en hel skola.
- **Selektiv prevention** riktar sig till subgrupper där risken för att utveckla ett problematiskt drogbruk är större än i andra grupper, t ex barn och ungdomar i familjer där problematiskt narkotikabruk förekommer.
- **Indikerad prevention** riktar sig till högriskindivider som har begynnande narkotikaproblem och här eftersträvas större beteendeförändringar eftersom ett problematiskt bruk redan är etablerat.

(Källa: Folkhälsomyndigheten 2018)

Mål

Målet med Avesta kommuns ANDTS-program är ett samhälle fritt från narkotika och dopning, minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol, minskat spel om pengar samt ett minskat tobaksbruk. Det drogpolitiska arbetet vänder sig till hela befolkningen.

Under 2021-2025 är följande 6 fokusområden i Avesta kommun.

- Minska tobaksanvändningen
- Motverka alkoholmissbruket
- Nolltolerans mot narkotika
- Nolltolerans mot doping
- Samordnad, effektiv och likvärdig alkohol- och tobakstillsyn
- Uppmärksamma och förebygga spelmissbruk

Fokusområden för ANDTS-arbete:

Minska tobaksanvändningen

Var står vi?

Ungefär elva procent av den vuxna befolkningen i Sverige röker varje dag. I Sverige dör uppskattningsvis 8000 personer årligen i sjukdomar orsakade av egna rökvanor. Av den totala sjukdomsburden i Sverige beräknas tobaksrökning stå för cirka åtta procent. I det perspektivet är rökning ett vuxenproblem som måste begränsas. Vuxna är ju också förebilder för de unga. Snusning har blivit ett alternativ till rökning och idag är det fler vuxna som snusar dagligen än röker, cirka tolv procent.

När det gäller ungdomar har tidig tobaksdebut avgörande betydelse för framtida tobaksvanor. Ytterst få börjar röka efter 20 års ålder. Därför riktas förebyggande insatser i första hand till barn och ungdomar. Tidig tobaksdebut ökar dessutom risken för att exponeras för andra droger. En tydlig tobakspolicy i skolan och ett nära samarbete med vårdnadshavare ger positiv effekt på ungdomars tobaksvanor. Det visar flera studier och erfarenheter från lokalt förebyggande arbete.

Vad vill vi?

- Antalet vuxna och unga rökare och snusare i Avesta ska minska.
- Barn ska växa upp i en tobaksfri miljö.
- Inga barn och ungdomar ska börja röka eller snusa.

Insatser

- Skolorna i Avesta genomför ett planerat och aktivt arbete för att förebygga tobaksanvändning. (Rutiner ANDT)
- Med tobak avses såväl cigaretter, vattenpipa, e-cigaretter och snus. Tobaksbruk är inte tillåtet på skolans område.
- Omsorgsförvaltningen informerar om och skapar dialog med handlare och restauranger om tobakslagen och dess tillämpning samt . utövar tillsyn över försäljning av tobaksvaror.
- Västmanland-Dalarna Miljö- och Byggförvaltning utövar tillsyn i samverkan med polisen enligt tobakslagen vid skolgårdar, restauranger, offentliga miljöer.

Motverka alkoholmissbruket

Var står vi?

Ungefär 20 procent av Sveriges befolkning har en riskkonsumtion av alkohol. Andelen män med ett riskbruk sjunker medan kvinnornas andel är oförändrad. Ibland gör ungdomar en för tidig alkoholdebut. De yngre tonåringarnas berusningsdryck är främst cider och alkoläsk. Men under senare år har konsumtionen av starksprit och vin ökat i åldersgruppen. Svenska skolundersökningar visar att det är fler flickor än pojkar som dricker alkohol, men pojkarna dricker fortfarande mer alkohol än flickorna.

Vad vill vi?

- Vi ska främja en alkoholfri livsstil.
- Vi vill höja debutåldern för alkoholdrickande. Målet är att inga ungdomar under 18 år ska dricka alkohol.
- Ungdomar och vuxna ska ha tillgång till information om riskerna med alkohol.
- Ingen langning av alkohol till unga ska förekomma.

Insatser

- Skolor och socialtjänst stödjer vårdnadshavare att inte bjuda barn på alkohol före 18 års ålder.
- Skolan arbetar med förebyggande insatser som omfattar elever och vårdnadshavare. (Rutiner ANDT)
- Socialtjänsten och skolan arbetar förebyggande och uppmärksammar ungdomsdrickande. (Rutiner ANDT)
- Samarbete med primärvården för att förebygga riskkonsumtion av alkohol.

Nolltolerans mot narkotika

Var står vi?

All hantering av narkotika är kriminell. Det gäller också eget bruk. Trots det har vi en stabil trend gällande användandet av narkotika hos våra ungdomar. Tillgången har ökat och priserna har sjunkit.

Nya säljkanaler uppstår via exempelvis Internet samt nya preparat, nya missbruksmönster och en förändrad attityd till narkotika

Utvecklingen innebär att ungdomars exponering för narkotika har ökat. Ungdomar är också särskilt utsatta för risker vad gäller narkotika. Enkäter bland skolungdomar i länet visar på hög erfarenhet av narkotika.

Vad vill vi?

- Vi ska arbeta för nolltolerans mot narkotika i kommunen.
- All oro för narkotikaanvändning måste tas på allvar.
- Med narkotika menas här illegala substanser som används för att få rusliknande effekt, det inkluderar läkemedel, nättdroger och flyktiga lösningsmedel. I denna skrift räknas även doping under narkotika.
- Kunskap om narkotika och narkotikaprevention samt stöd i utsatta situationer ska vara lättillgänglig för föräldrar och vuxna i ungdomars närhet.

Insatser

- Skolorna har handlingsplaner för misstänkt/upptäckt missbruk av narkotika. (Rutiner ANDT)
- Elevhälsopersonal och socialtjänstens personal utvecklar sin kompetens för att upptäcka missbruk och genomföra tidiga insatser.
- Lokala kartläggningar och målinriktade insatser utvecklas och genomförs i samarbete med skola, fritid, socialtjänst och polis.
- Vårdnadshavare och andra vuxna i ungdomars närhet ges kunskap om narkotika och narkotikaprevention.
- Omsorgsförvaltningen jobbar aktivt och förebyggande med unga i riskzonen eller som missbrukar narkotika.

Nolltolerans mot doping

Var står vi?

Användningen av dopningsmedel är vanligast bland män i åldern 18-35 år som styrketränar. Debuten sker ofta i 20-årsåldern. Missbruk är också vanligt i kriminella kretsar. Vårdshandlingar och brott är konsekvenser av missbruket. Här finns också en koppling till narkotikamissbruk, narkotikahandel och organiserad kriminell verksamhet.

Dopningslagen omfattar anabola androgena steroider, AAS, (syntetiskt manligt könshormon) och tillväxthormoner samt medel som frisätter desamma.

Bruk och hantering av AAS är kriminaliserat i dopningslagen. Undantag är hantering i medicinskt syfte.

Vad vill vi?

- Avesta ska vara fritt från doping.
- Alla gym och all föreningsidrott i kommunen ska förknippas med ren träning och god hälsa.

Insatser

- Begreppet doping innefattar även andra prestationshöjande medel. Det används inom idrotten och regleras genom Internationella Olympiska Kommitténs/WADAs etiska regler och dopinglista. Alla idrottsföreningar i Sverige omfattas av Riks-idrottsförbundets (RF) stadgar och antidopingreglemente.
- Skolornas idrottslärare förebygger doping genom att visa på positiv träning och informera om dopningens skadeverkningar.
- Fältassistenter uppmärksammar ungdomar med misstänkt dopningsmissbruk.
- Omsorgsförvaltningen har kompetens att möta ungdomar och vuxna som har frågor om doping och dopningsrelaterade problem.
- Bildningsstyrelsen tillvaratar initiativ inom kultur och demokrati; samverkar och stödjer föreningsdrivna gym och den lokala idrotten i arbetet mot doping.

Samordnad, effektiv och likvärdig alkohol- och tobakstillsyn

Var står vi?

I Avesta kommun finns cirka 21 stadigvarande serveringstillstånd.

Huvuddelen är för servering på restauranger och enbart några av dessa gäller för slutna sällskap (ej öppna för allmänheten). De flesta lokalerna ligger inom tätbefolkade områden. Detta kan innebära risk för störningar vid sena serveringstider. En annan risk kan vara att ungdomar under 18 år serveras alkohol eller att servering sker till den som är märkbart påverkad av alkohol eller andra berusningsmedel, så kallad överservering.

Avesta kommun beviljar serveringstillstånd och utövar tillsyn över serveringsställen. Tillsynen syftar till att kontrollera att servering av alkohol sker i överensstämmelse med alkohollagen och tillståndet i övrigt. Kommunen har rätt att ta ut en avgift för tillsynsverksamheten.

Avesta kommun kan återkalla ett serveringstillstånd om innehavaren bryter mot bestämmelserna, exempelvis om underåriga serveras alkohol eller om det är oordning och överservering på serveringsstället.

Vad vill vi?

- Serveringen av alkoholdrycker ska vara ansvarsfull och präglas av måttfullhet. Fokus är återhållsamhet vid servering, att skadeverkningar av alkohol ska förhindras samt att kravet på ordning och nykterhet gäller såväl på serveringsstället som i dess direkta närhet.
- Tillsynen ska vid behov ske i samverkan med andra berörda myndigheter, i synnerhet med Polismyndigheten men även med Skatteverket och räddningstjänsten.

Insatser

- Tillsyn på serveringsställen sker enligt tillsynsplan.
- Den förebyggande tillsynen omfattar kontrollköp av tobak, folköl och receptfria läkemedel, råd, stöd samt utbildning i Ansvarsfull Alkoholservering.
- Tillsyn innebär oanmälda besök på restaurangen för att kontrollera att alkoholservingen hanteras på ett ansvarsfullt sätt. Framförallt kontrolleras ordning och nykterhet samt att det inte serveras alkohol till gäster under 18 år. (Tillsynsplan)
- Butiker som säljer folköl, tobak och receptfria läkemedel får också tillsynsbesök.

Uppmärksamma och förebygga spelmissbruk

Var står vi?

Definitionen av spelmissbruk kan skifta beroende på ålder och vad spelandet förorsakar hos individen, men man är överens om att spelmissbruk inte framträder som missbruk förrän individen inte längre kan hantera sitt sociala liv eller livsföring. Spelmissbruk kan därför vara aktuellt hos många personer men eftersom det inte är synligt socialt, kan den som är drabbad av spelmissbruk undgå uppmärksamhet av övriga familjemedlemmar, skolan eller på arbetsplatsen. Spelmissbruk blir till ett problem när individen inte kan sköta skolan, hamnar i ekonomiska problem eller när individen inte längre interagerar med närmaste omgivningen.

Spelproblem finns i alla befolkningsgrupper och i alla spelformer, men är vanligare bland män och unga. Man räknar med att ungefär två procent av befolkningen i åldern 18-84 år har problem med sitt spelande, det vill säga ungefär 134 000 personer. För 31 000 av dessa är spelproblemen allvarliga. Ytterligare fyra procent av den vuxna befolkningen ligger i riskzonen för att utveckla spelproblem. Enligt Swelogs undersökning från 2015 har tio procent av pojkarna och två procent av flickorna i åldern 16-19 år spelproblem. Hos pojkarna ökar spelproblemen med åldern, men inte bland flickorna. Hos ungdomar som studerar är spelproblem mindre vanligt men faktorer såsom hög eller låg inkomst, svensk eller utländsk bakgrund har ingen betydelse.

Vad vill vi?

- Kommuninnevånare ska kunna få information och råd i frågor som rör spelmissbruk
- Vårdnadshavare som oroar sig för att deras barn har ett spelmissbruk ska kunna få råd och stöd.
- De som har en anhörig som lider av spelmissbruk ska kunna få råd och stöd.
- Inrättningar som avkräver tillstånd för uppställning av spelautomater ska uppmärksammas på nödvändigheten av att följa åldersregler för spel. Ansvaret ligger på Spelinspektionen.

Insatser

- Socialtjänstens personal utvecklar sin kompetens för att upptäcka spelmissbruk och genomföra tidiga insatser
- Vårdnadshavare och andra vuxna som efterfrågar ska ges kunskap om spelmissbruk och förebyggande åtgärder.
- Skola, fritid och Socialtjänst i samarbete utvecklar och implementerar metoder för att förebygga spelproblem bland barn och unga.
- Socialtjänsten tillsammans med Region Dalarna erbjuder råd, stöd och behandling till både vuxna och barn och unga med ett spelmissbruk och deras anhöriga.
- Skolan ska uppmärksamma indikationer och situationer på att spelmissbruk föreligger.